

Ziya Gökalp ve Sosyal Mistisizm

Mehmet KAPLAN

GÖKALP mizacı bakımından «içe dönük» bir tipti. İlk çocukluk yıllarında almış olduğu dini terbiye, bilhassa amcasından öğrendiği İslâm tasavvufu ondaki bu temayülü çok kuvvetlendirmiş, ona yüksek kültürel bir şekil vermişti. Okulda Yorgi adında bir rum öğretmenin o kuttuğu tabiat dersleri, içinde derin bir şüphe doğurdu. Gençlik yıllarının cinsi problemleri ile de beslenen ruhi bir buhran onu intihar teşebbüsüne kadar götürdü. Hayatına nasıl bir istikamet vereceğini bilemeyen Ziya, o devirde çok yaygın olan gizli ihtilâlcilik hareketine katıldı. Meşrutiyet ilân olunduğu zaman onu Selânik'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Diyarbakır temsilcisi olarak görüyoruz. O zamanlar Selânik, İstanbul'dan sonra Osmanlı devletinin en canlı kültür merkezlerinden biriydi. İmparatorluğun par-

çalanmaya yüz tutması Türkçülük ideolojisini doğurmuş, Gökalp'in deyimi ile bir «fikir — kuvvet» haline getirmişti. Diyarbakır'da yazdığı makalelerde Osmanlılığı savunan, hattâ Türkçülüğün aleyhinde bulunan Gökalp, Selânik'de adeta birden bire kuvvetli bir Türkçü oldu. Meşhur Turan manzumesi bu yeni inancın heyecanı ile doludur.

Türkçülüğün Esasları adlı kitabında Gökalp bu şiirinden bahs ederken: «Ondan sonra mütemadiyen bu manzumedeki esasları şerh ve tefsir ettim», der.

Bu cümle açıkça gösterir ki, Gökalp'in düşünce sisteminin kaynağında kuvvetle yaşadığı bir his vardır. Gökalp'ten bahsedenlerin onun daha çok sosyal fikirlerine önem verdikleri ve onların kaynağını dışarda aradıkları için büyük mütefekkirin, duygularıyla düşünceleri arasındaki münasebeti ihmal etmişlerdir. Halbuki bu münasebet son derece mühimdir (1) Zira hayatı boyunca Gökalp'i ta çocukluğundan beri hissettiği bir takım temel duygular ve hayaller beslemiştir.

Turan manzumesinde önemli olan bir çoklarının zannettikleri gibi Turan ideali değildir. Dini içtimai, ferdi buhranlar içinde bocalayan Gökalp'in kendi ben'i ile millî varlığı birleştirmesidir. Kendi içinde Oğuz Han'ı bulması, psikolog Jung'un tabiri ile kendisini Türk ırkının «arşetipi» ile birleştirmesi, Gökalp'in hayatında büyük bir rol oynamıştır. O artık kendisini bir fert olarak görmez, «tarihin sesi» telâkki eder.

Bu mistiklere has duyuş ve görüş tarzının sosyal plâna nakli edilmesinden başka bir şey değildir.

Bir ben vardır bende benden içeri.

diyen Yunus Emre, dini plânda aynı şeyi hissetmişti. İnsanda görünen Tanrı idi. Buna bakarak Yunus:

Artık bana ben demeyim.

diyordu. Ben yoktu, Tanrı vardı. Bütün varlık onun tecellisi idi. Bu duyuş tarzı Yunus'u ve di-

RÜYADA

K O Ş U

H. ZÜBER

Git git ruya
Hangi yöne dönsen ellerin boş.
Bak bak uzağa,
Uyumuş dalgalar.
Git git dünya, git git dünya,
Her sabah gün doğar.

Hep aynı yer, aynı gök, aynı dağ...
Dağılmaz karanlık, yeryüzü loş.
Bir öne bir sona esen rüzgâr,
Hep aynı rüzgâr...
Gel sağa, dön sola usanmadan,
İn karatoprağa gecedен her sabah,
Koş! koş! koş!

Selâhattin BATU

